

HZ. PEYGAMBER'İN DEVLET BAŞKANLARI VE YEREL LİDERLERLE HEDİYELEŞMESİ*

ÜMİT ESKİN
ARŞ. GÖR.
İSTANBUL Ü. İLAHİYAT FAK.

ÖZET

Hediye ve hediyeleşme çok eski tarihlere uzanan bir olgudur. Hediye, sevgi ve dostluk göstergesi olarak karşılık beklemeden samimice verilen nesne demektir. Hediye, her iki tarafa da birbirini hatırlatan bir araçtır ve tarafları birbirine bağlar. Bunların yanında hediye aynı zamanda diplomatik ilişkiler açısından da büyük bir önem taşımaktadır. Bu makalede günümüzün ilgi çeken konularından biri olan ve üzerine kültür tarihi bağlamında pekçok çalışma yapılan hediyenin Hz. Muhammed'in (s) peygamberlikle görevlendirilip Medine'de siyasi bir güç haline gelmesinden sonra çevredeki devletler ve yerel liderlerle diplomatik ilişkilerinde önemli bir rol oynayan hediyeleşmeleri hakkındaki rivayetleri ele alacağız.

Anahtar Kelimeler: Hz. Muhammed, Hediye, Hediyeleşme, Tebliğ, Bizans.

[*] Bu makale İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İslam Tarihi Anabilim Dalı'nda hazırladığımız "Risalet Görevinin Başlangıcından Vefatına Kadar Hz. Peygamber'in Hayatında Hediye" adlı Yüksek Lisans tezinden hazırlanmıştır.

THE GIFTING OF THE
PROPHET MUHAMMAD
(PBUH) WITH
PRESIDENTS AND
TRIBAL LEADERS
ABSTRACT

Gift and gifting culture are two old phenomena dating back to ancient times. Gift is an object that is given to another person sincerely without any expectations as a sign of love and friendship. Moreover, gift has a great importance in terms of political and diplomatic relations. In this study, we will deal with the narrations about the gifting of the prophet Mohammed (pbuh) with the country and tribal leaders within the scope of Islamic tabligh and dawah, after the appointment as a prophet and became a political power.

Keywords: Prophet
Muhammed (pbuh),
Gift, Gift Giving,
Notification,
Byzantium.

Giriş

Bu çalışma, Hz. Peygamber'in (s) tebliğinin, siyasetinin ve diplomasisinin anlaşılması açısından önem taşımaktadır. Amacımız Hz. Peygamber'in (s) hediye algısının ne olduğunu ve Hz. Peygamber'in (s) hayatında hediye ve hediyeleşmenin nasıl bir yer tuttuğunu anlamaya çalışmaktır. Böylece o dönemin siyasi ve sosyal hayatı ile ilişkiler ağını daha farklı açılardan bakılabilir. Aynı zamanda inceleyeceğimiz rivayetlerdeki hediyeler ile o günkü siyasi ve sosyal hayat hakkında bize bilgi de verecektir.

Araştırmada faydalandığımız en önemli kaynaklar arasında Siyer ve Megâzi kaynaklarını sayabiliriz. Bu kaynaklardan Hz. Peygamber'in (s) savaşlarını anlatan el-Vâkıdî'nin (ö. 207/823) *el-Megâzi* adlı eseri ve es-Süheylî'nin (ö. 581/1185) İbn Hişâm sireti üzerine yazdığı *er-Ravzü'l-Ünüf fi Şerhi's-Sireti'n-Nebeviyye li-İbn Hişâm* adlı eserlerini zikredebiliriz. Siyer kaynaklarının yanında faydalandığımız önemli kaynaklardan genel tarih kitaplarıdır. Bu kaynaklar arasında, İbn Kuteybe'nin (ö. 276/889) *el-Maârif*'i, el-Ya'kûbî'nin (ö. 292/905) *Tarihü'l-Ya'kûbî*'si, İbnü'l-Cevzî'nin (ö. 597/1200) *el-Muntazam fi Tarihi'l-Mülûk ve'l-Ümem*'i, İbnü'l-Esîr'in (ö. 630/1232) *el-Kâmil fi Tarih*'i, adlı eseri yer almaktadır.

11 ciltten oluşan ve ilk cildi Hz. Peygamber'in (s) hayatı ile ilgili detaylı bilgi veren tabakat kaynaklarından İbn Sa'd'ın (ö. 230/845) *Kitâbü't-Tabakâti'l-Kebîr*'i, bir diğer yararlandığımız eserdir. Hz. Peygamber (s) ile ilgili derleme eserler olan İbn Kayyim el-Cevziyye'nin (ö. 751/1350) *Zâdü'l-Me'âd fi Hedyi Hayri'l-İbâd*'i, Makrîzî'nin (ö. 845/1442) *İmtâü'l-Esmâ bima li'n-Nebi mine'l-Ahvâl ve'l-Emvâl ve'l-Hafede ve'l-Metâ*'ı ve

eş-Şâmi'nin (ö. 942/1536) *Sübülü'l-Hüdâ ve'r-Reşâd fi Sîreti Hayri'l-İbâd* adlı eseri diğer faydalandığımız eserler olmuştur.

Çalışmamızda birçok hadis kitabından ve kitapların içindeki hediye, hibe gibi bablarından da faydalandık. Faydalandığımız temel hadis kaynakları arasında Buhârî'nin (ö. 256/870) Sahihi Buhârî'si, Müslim'in (ö. 261/875) Sahihu'l-Müslim'i, Ebû Dâvûd'un (ö. 275/889) Sünenu Ebû Dâvûd adlı eseri bulunmaktadır. Bu kaynakların dışındaki çalışmamızı oluştururken birçok son dönem kitaplarından ve birçok araştırmadan da faydalandık.

Arapça'dan Türkçe'ye hediye olarak geçen hediye (هَدِيَّة) kelimesi hdy (هَدِي) kökünden türemiştir ve bu kök, “yol göstermek, rehberlik etmek, kılavuzluk etmek” anlamına gelmektedir.^[1] Aynı şekilde hedâ (هَدَى) fiili de “yol göstermek, rehberlik etmek, kılavuzluk etmek” gibi anlamlara gelmekle beraber,^[2] “açıklamak, göstermek,^[3] ve gelini damada götürmek” anlamını da taşır.^[4] Bu kökten masterlar “hedy” (هَدِي) , “hüden” (هُدَى) ve “hidâyet” (هِدَايَة) şeklinde gelir.^[5] Aynı kökten gelen hidayet kelimesi taşıdığı “bir kişiye nazik bir şekilde yol göstermek, kılavuzluk etmek ve doğru yolu, yönü veya istikâmeti takip etmesine vesile olmak” anlamıyla lütuf ve iyilik yönüyle hediye ile derin bir ilgiye sahiptir.^[6] Bir diğer master “hüden” (هُدَى) delâletin, doğru yoldan sapmanın zıddı anlamına gelir.^[7] Hac ve umre zamanında Harem sınırlarında kesilen kurbanda veya hediye edilen mal ve eşyalara da aynı kökten gelen “hedy” (هَدِي) veya “hediy” (هَدِي) denilmektedir.^[8] Bir başka rivayette ise “hediy” (هَدِي) “esir” anlamına gelmektedir.^[9] Devenin kişiyi evine götürmesinden dolayı deveye de “hediy”

[1] Ebû Abdurrahman Halil b. Ahmed b. Amr Ferâhidî Halil b. Ahmed (ö. 175/791), *Kitâbü'l-Ayn*, 4c, thk. Mehdi Mahzûmî v.d., Dârü'l-Kütübî'l-İlmiyye, Beyrut, 2003, IV/299; Ali b. Hüseyin b. Muhammed Ebû'l-Ferec el-İsfahânî (ö. 356/967), *Müfredâtu Elfâzi'l-Kur'ân*, thk. Safvan Adnan Davudî, Dârü'l-Kalem, Dımaşk, 1992, s. 835; Ebû Mansur Muhammed b. Ahmed b. Ezher el-Herevi el-Ezherî, (ö. 370/980), *Tehzîbü'l-Luğa*, 15c., thk. Muhammed Abdünnaim Hafaci, Mahmûd Ferec Ukde, ed-Dârü'l-Misriyye li't-Te'lif ve't-Tercüme, Kâhire, [t.y.] VI/380; Ali Bardakoğlu, “Hediye”, *DİA*, XVII/151; Abdullah Çimen, “Belkıs'ın Hz. Süleyman'a Gönderdiği Siyasi Amaçlı Hediyeler”, *Türk Kültüründe Hediye Sempozyumu*, İstanbul, 2005, Yayınlanmamış Tebliğ s. 3.

[2] Halil b. Ahmed, *Kitâbü'l-Ayn*, IV/299; el-İsfahânî, *Müfredâtu Elfâzi'l-Kur'ân*, s. 835.

[3] Halil b. Ahmed, *Kitâbü'l-Ayn*, IV/300; el-Ezherî, *Tehzîbü'l-Luğa*, VI/381.

[4] el-Ezherî, *Tehzîbü'l-Luğa*, VI/380.

[5] Ebû'l-Hasan Ali b. İsmail İbn Side (ö. 458/1066), *el-Muhkem ve'l-Muhitü'l-A'zam fi'l-Luğa*, 12c., thk. Abdüssettar Ahmed Ferrac, Câmîatu Devli'l-Arabiyye el-Munazzamatü'l-Arabiyye li't-Terbiyye ve's-Sekâfe ve'l-Ulum Ma'hedü'l-Mahtutati'l-Arabiyye, Kahire, 1997, IV/267.

[6] el-İsfahânî, *Müfredâtu Elfâzi'l-Kur'ân*, s. 835.

[7] Halil b. Ahmed, *Kitâbü'l-Ayn*, IV/299; el-Ezherî, *Tehzîbü'l-Luğa*, VI/378.

[8] Halil b. Ahmed, *Kitâbü'l-Ayn*, IV/299; el-Ezherî, *Tehzîbü'l-Luğa*, VI/380.

[9] el-Ezherî, *Tehzîbü'l-Luğa*, VI/380.

(هَدِيّ) denilmiştir.^[10] Başka bir rivayette “hedy”(هَدْي) ise “Beytullâh’a hediye edilen hayvanlar” için kullanılır ve tekili de hediye’dir (هَدِيَّة) .^[11] Bu kelimenin bir diğer anlamı ise “izlenilen, gidilen yol” anlamına gelmektedir.^[12]

Hediye kelimesinin Arapça çoğul hâli “hedâyâ” (هَدَايَا) şeklindedir.^[13] Aynı kökten türeyen “hâdî” (هَادِي) “herşeyin ilki” anlamına gelmekle birlikte, “yol gösterici, hidayete erdiren” anlamına da gelir.^[14] Yol gösteren ve rehberlik eden kimseye, “bir grubun önüne geçerek onlara öncülük etmesi” sebebiyle “hâdî” denilmiştir.^[15] Asâya da “bir kişinin ona tutunarak yol bulması” sebebiyle “hâdî” denir.^[16] Aynı zamanda “el-Hâdî” (الْهَادِي) Allah’ın (c) 99 isminden biridir.^[17]

Hediye kelimesinin farklı yönlere değinen birçok tarif ve tanımları olsa da genel olarak eski Arapça sözlüklerde “insanın sevdiği bir kişiyi iyilik ve ikrâm olarak verdiği şey” anlamında geçmektedir.^[18] el-Cürcânî hediye, “geri verme şartı olmaksızın verilen şey” olarak tanımlar.^[19] Mecelle’de ise hediye “bir kimseye ikrâmen götürülen veya gönderilen mal» olarak tanımlanmaktadır.^[20] Kaynaklarda zikredilen lügat ve ıstılâh anlamlarının genel bir değerlendirmesi olarak ise hediye; bir kişinin başka bir kişi veya topluluğa karşılık beklemeksizin, içten gelerek, arada sevgi ve ülfet bağı oluşturması amacıyla fakir veya zengin ayırt etmeksizin ikrâm için verdiği ve geri alınması hoş karşılanmayan şeylerdir. Ayrıca resmi bir kural olmamakla birlikte hediye veren tarafa, alan tarafın hediye vermesi de hoş görülen bir davranıştır.

[10] el-Ezherî, *Tehzîbü'l-Luğa*, VI/384.

[11] el-İsfahânî, *Müfredâtu Elfâzi'l-Kur’ân*, s. 839.

[12] el-Ezherî, *Tehzîbü'l-Luğa*, VI/382.

[13] Halil b. Ahmed, *Kitâbü'l-Ayn*, IV/299.

[14] Halil b. Ahmed, *Kitâbü'l-Ayn*, IV/299.

[15] Halil b. Ahmed, *Kitâbü'l-Ayn*, IV/299.

[16] Halil b. Ahmed, *Kitâbü'l-Ayn*, IV/300.

[17] Ebü'l-Hakem Abdüsselam b. Abdirrahman b. Muhammed İbn Berrecân (ö. 536/1142), *Şerhu Esmâillahi'l-Hüsnâ*, 2c., thk. Ahmed Ferid el-Mezidi, Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 2010, I/216; Bekir Topaloğlu, “Hâdî”, *DLA*, XV/9; Ali Akpınar, “Hediye’nin Dini Temelleri”, *Türk Kültüründe Hediye Sempozyumu*, İstanbul, 2005, Yayınlanmamış Tebliğ s. 2.

[18] Halil b. Ahmed, *Kitâbü'l-Ayn*, IV/299.

[19] Ebü'l-Hasan Seyyid Şerif Ali b. Muhammed b. Ali el-Cürcânî (ö. 816/1413), *et-Ta’rîfât*, thk. Muhammed Sıddık el-Minşavî, Darü'l Fazile, Kahire, [t.y.], s. 215.

[20] Ahmed Cevdet Paşa (ö. 1312/1895), *Karşılaştırmalı Mecellei Ahkâmı Adliye (Mecelle Tadilleri ve Gereklileriyle Birlikte)*, haz. Ahmet Akgündüz, Osmanlı Araştırmaları Vakfı, İstanbul, 2013, s. 215.

Arapçada bazı kelimeler de hediye ile eş anlamlı olarak kullanılır. Verilen şey, bağış, ihsân gibi anlamlarda “zebed” (زيد) ,^[21] “hibe” (هبة) , “nihle” (نحلة) , “atıyye” (عطية) , “caize” (جائزة) , “tuhfe” (تحفة) , ve “atâ” (عطاء) kelimeleri hediye yerine kullanılır. Arapçadan Türkçe'ye de geçen hediye kelimesi aynı anlamını korumakla beraber armağan kelimesi de Türkçede hediye yerine kullanılır.^[22] Türkçede hediye kelimesiyle eş anlamlı olarak bazı farklılıkları da içeren birçok kelime kullanılmaktadır.^[23]

1. Hz. Peygamber'in Devlet Başkanları ile Hediyeleşmesi

628 yılında Müslümanların Mekkeli müşriklerle yaptığı Hudeybiye Barış Anlaşması ile birlikte İslâm'ın ve Müslümanların eli güçlenmiş ve tebliğ faaliyetleri hız kazanmıştı. Bu tebliğ faaliyetleri sadece Araplarla sınırlı kalmamış bölgedeki diğer devlet yöneticilerine kadar uzanmıştı. Hz. Peygamber (s) bu devlet başkanlarına İslâm'ı tebliğ eden mektuplar yazmıştı. Hz. Peygamber'e (s), kralların ve emirlerin mühürü olmayan mektupları okumadığı söylenince kendisine özel gümüşten yaptırdığı bir mühürle devlet başkanlarına yolladığı mektupları mühürlemişti.^[24] Bu mühürlenmiş İslâm'a davet mektuplarını Hz. Peygamber (s), elçiler vasıtasıyla hicri 7. seneden itibaren göndermişti.^[25] Bu elçilerden bazıları gittikleri yerlerde kötü karşılanmış ve hakarete uğramış, bazıları güzel karşılanmış ve Hz. Peygamber'e (s) hediyelerle birlikte geri yollanmıştı. Aşağıda Hz. Peygamber'in (s) hediye verdiği veya hediye aldığı devlet başkanları ile ilişkilerini ve hediyeleşmeleri inceleyeceğiz.^[26]

[21] Ebû Ca'fer Muhammed İbn Habîb İbn Ümeyye b. Amr elHaşimi elBağdadî (ö. 245/860), *elMünemmak fî Ahbari Kureys*, 2c., tsh. Hurşid Ahmed Faruk, Âlemü'lKütüb, Beyrut, 1985, I/235.

[22] Cumhuriyet döneminde Arapça kelimelerin yerine Türkçe kelimeler bulma çalışmaları sırasında Türk Dil Kurumu 23 Eylül 1934 senesinde Hâkimiyeti Milliye gazetesinde yayınlattığı alternatif kelimeler listesinde hediye kelimesi yerine armağan kelimesini önermiştir. Fakat hediye ile armağan kelimeleri arasında bazı kullanım farklılıkları vardır. Daha detaylı bilgi için Bkz. Candan Işıl Sakarya, *Türk Kültüründe Hediyeleşme Geleneği ve Hediyeler*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2006, Ankara, s. 7; Mehmet Doğan, *Büyük Türkçe Sözlük*, Pınar Yayınları, İstanbul, 2008, s. 685.

[23] Hediye kelimesinin Türkçede tarih boyunca karşıladığı kelimeler için Bkz. Sakarya, *Türk Kültüründe Hediyeleşme Geleneği ve Hediyeler*, s. 48.

[24] Buhârî Libâs, 50; Müslim Libâs, 56, 57.

[25] Ebû Abdullah Muhammed b. Sa'd b. Meni' Zührî İbn Sa'd (ö. 230/845), *Kitâbü'tTabakâti'lkebir=et-Tabakâti'l-Kübrâ*, 11c., thk., Ali Muhammed Ömer, Mektebetü'lHanci, Kâhire, 2001, I/222.

[26] İbn Sa'd, *et-Tabakâti'l-Kübrâ*, I/222228; Ebû Ca'fer Muhammed İbn Habîb İbn Ümeyye b. Amr elHaşimi elBağdadî (ö. 245/860), *Kitâbü'lMuhabber*, tsh. Ilse Lichtenstadter, Dârü'lÂfâkî'lCedîde, Beyrut, [t.y.], s.7577; M. Ali Kapar, *Hz. Muhammed'in Müşriklerle Münasebeti*, İlim Yayınları, İstanbul, 1987, s. 238242.

1.1. Habeş Meliki

Habeşçe’de hükümdar anlamına gelen “Necâşî” kelimesi Habeş meliklerinin kullandığı bir sıfattır. Hz. Peygamber’in (s) dostluk kurup mektuplaştığı Habeş Necâşî’sinin gerçek adı Ashame’dir.^[27] Hz. Peygamber (s), Necâşî Ashame’ye iki mektup yollamıştı.^[28] Necâşî’ye ilk mektubu hicri 7. senenin başında, kendisini Damreoğulları’nın yanındaki kölelik günlerinden tanıyan Amr b. Ümeyye ed-Damrî^[29] ile yolladı ve onu İslâm’a davet etti.^[30] Mektup Necâşî’ye ulaştığında, Necâşî tevazuyla mektubu aldı. Şehâdet getirip İslâm’ı kabul etti.^[31] Necâşî, bu mektuba cevap olarak da İslâm’ı kabul ettiğini bildiren bir mektup yazdı. Hz. Peygamber’in (s) Necâşî’ye yolladığı ikinci mektupta, Muhacirler arasında bulunan Ebû Süfyân’ın kızı Ümmü Habîbe ile nikâhının kıyılmasını ve onunla Muhacirlerin Medine’ye gönderilmesini istiyordu.^[32] Ümmü Habîbe (r) kocasıyla hicret etmesine rağmen kocası orada Hristiyan olup ölmüştü. Necâşî, Ümmü Habîbe’yi (r) Hz. Peygamber’in (s) isteğiyle ona nikâhladı ve Muhacirleri iki gemiyle geri yolladı. Ayrıca Hz. Peygamber’in (s) kendisine yolladığı mektupları bir şişeye koyup sakladı ve “Bu mektuplar Habeşistan’da oldukça Habeşliler’in üzerinden hayır eksilmeyecektir.” dedi.^[33]

Necâşî, İslâm’ı kabul etmekle birlikte mektuplaşmalarıyla beraber Hz. Peygamber’e (s) birçok hediye yolladı. Kaynaklarda Hz. Peygamber’e (s) yolladığı zikredilen hediyeler arasında Hz. Peygamber’in (s) giydiği bir çift sade siyah mest,^[34] kaşlı bir altın Habeş yüzüğü,^[35] 3 mızrak,^[36] bir katır,^[37] Hz.

[27] Ebû Abdullah Şemseddin Muhammed İbn Kayyim elCevziyye, (ö. 751/1350), *Zâdü’l-Me’âd fi Hedyi Hayri’l’bâd*, 5c., thk. Şuayb elArnaut, Abdülkadir Arnaut, Müessesetü’rRisâle, Beyrut, 1981, I/120; Levent Öztürk, “Necâşî”, *DİA*, XXXII/476.

[28] İbn Sa’d, *et-Tabakâtü’l-Kübrâ*, I/222.

[29] Levent Öztürk, “Necâşî”, *DİA*, XXXII/476.

[30] İbn Sa’d, *et-Tabakâtü’l-Kübrâ*, I/222.

[31] İbn Kayyim, *Zâdü’l-Me’âd*, I/120.

[32] Levent Öztürk, *İlk Hicret Habeşistan*, Siyer Yayınları, İstanbul, 2015, s.140.

[33] İbn Sa’d, *et-Tabakâtü’l-Kübrâ*, I/223.

[34] İbn Sa’d, *et-Tabakâtü’l-Kübrâ*, I/414.

[35] Ebû’lFazl Şihâbüddin Ahmed b. Ali b. Muhammed İbn Hacer el-Askalânî (ö. 852/1449), *el-İsâbe fi Temyizi’s-Sahabe*, 8c., thk. Adil Ahmed Abdülmevcud, Ali Muhammed Muavviz; Dârü’lKütübü’lİlmiyye, Beyrut, 1995, VIII/25.

[36] Ebû’lAbbas Ahmed b. Yahyâ b. Câbir el-Belâzürî (ö. 279/892), *Ensâbü’lEşrâf*, 13c., thk. Riyad Zirikli v.d., Dârü’lFikir, Beyrut, 1996, I/202.

[37] Ebû Muhammed Abdullah b. Muhammed b. Ca’fer b. Hayyan Ensari İsfahânî Ebû’s-Şeyh (ö. 369/979), *Ahlâkû’n-Nebi ve Âdâbuhu*, 4c., thk. Salih b. Muhammed Veneyyan, Dârü’l-Müslim, Riyad, 1998, C. II, s. 467.

Peygamber'in (s) su içerken kullandığı bir bardak,^[38] Süvan^[39] işi bir sarık,^[40] bir rida,^[41] bir iç elbise^[42] ve bir at^[43] bulunduğu zikredilir.

Necâşî'nin hediyeler yollamasına karşılık Hz. Peygamber (s) de Necâşî'ye bazı hediyeler yollamıştı. Rum Kralı'nın kendisine hediye olarak yolladığı, halkın o elbiseyi görünce gökten indiğini sandığı kadar güzel ipekten bir kürk vardı. Hz. Peygamber (s) o kürkü Cafer b. Ebû Talib'e vermiş ve onu Habeş Kralı Necâşî'ye hediye olarak götürmesini istemiştir.^[44] Hz. Peygamber (s), Necâşî'ye hediye olarak bir miktar misk, ukıyye^[45] ve kumaş da yollamıştı. Fakat Necâşî vefat ettiği için hediyeler Hz. Peygamber'e (s) geri gelmişti.^[46]

1.2. Rum Kralı

Hz. Peygamber (s) İslâm'a davet mektuplarından birini de Rum Kralı Herakl'a (Herakleios) Suriye bölgesini iyi bilen Dihyetü'l-Kelbî ile yollamıştı.^[47] Herakl o dönemde İran'ı yenilgiye uğrattığı için Suriye'de bulunuyordu. Dihye, mektubu Herakl'a ulaştırmıştı.^[48] Herakl çeşitli istişareler sonucunda İslâm'ı kabul etmedi^[49] ve Dihye, onun yanından ayrıldı. Dihye yanından ayrılırken Herakl ona Hz. Peygamber'e (s) götürmesi için çeşitli hediyeler verdi. Kaynaklarda, Rum kralı Herakl'ın yolladığı hediyeler arasında ashâbın görünce gökten indiğini sandığı kadar güzel ipekten bir kürk,^[50] ashâbına yemesi için dağıttığı içi zencefilele dolu bir küp^[51] zikredilmektedir. Dihye, dönüş yolunda iken Hüneyd b. Ârid ve oğlu Ârid b. Hüneyd Cüzâm'dan bir kısım kişilerle yolunu kestiler. Dihye'yi soyup yanındaki hediyelere el koydular. Olayı duyan Benî ed-Dubeyb'den bir grup, onlara karşı çıkarak Dihye'nin eşyalarını geri aldılar. Dihye, Hz. Peygamber'in (s) yanına gelip

[38] İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, I/417.

[39] Mısır'da bir belde Bkz. *Kitâbü'l-Muhabber*, s. 76.

[40] İbn Habîb, *Kitâbü'l-Muhabber*, s. 76.

[41] İbn Habîb, *Kitâbü'l-Muhabber*, s. 76.

[42] İbn Habîb, *Kitâbü'l-Muhabber*, s. 162.

[43] Ali b. Hüseyin Ali Ahmedî, *Mekâtibü'r-Resûl*, 3c., Dâru Saab, Beyrut, [t.y.], I/130.

[44] İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, I/393.

[45] Ukıyye gümüş para demek olup 40 dirheme denk gelmektedir. Bkz. el-Ezherî, *Tehzîbü'l-Luğa*, IX/375.

[46] İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, X/93; İbn Hacer, *el-İsâbe*, VIII/462.

[47] İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, I/223.

[48] İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, I/223.

[49] İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, I/223.

[50] İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, I/393.

[51] İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, V/303.

olayları olduğu gibi anlattı. Bunun üzerine Hz. Peygamber (s) Zeyd b. Hârise'yi Dihye ile 500 kişilik bir kuvvetle onların üzerine gönderdi.^[52]

Hz. Peygamber (s) Mute savaşı öncesinde de Herakl'a bir mektup yollamış ondan ya İslâm'ı kabul etmesini ya da cizye vermesini istemişti.^[53] Rivayetlere göre Herakl elçiye, Hz. Peygamber'e (s) tâbi olduğunu fakat krallığını bırakmak istemediğini söylemişti. Elçiyle birlikte de altın dinarlar hediye etti. Elçi durumu gelip Hz. Peygamber'e (s) haber verdiğinde Hz. Peygamber (s) onun yalan söylediğini buyurdu.^[54] Gönderdiği hediye altınları ise Müslümanlar arasında paylaştırdı. Süheylî, Hz. Peygamber'in (s) bu altın dinarları fey olarak paylaştırdığını rivayet etmiştir.^[55]

1.3. Fars Meliki

Hz. Peygamber (s) İslâm'a davet için Abdullah b. Huzâfe esSehmî'yi Fars Meliki Kistrâ'ya mektupla beraber gönderdi. Kistrâ, Araplar'ın Sâsânî hükümdarları için kullandıkları sıfat olup o dönemki Kistrâ'nın adı II. Hüsrev Pervîz idi.^[56] Abdullah, Hz. Peygamber'in (s) mektubunu Kistrâ'ya ulaştırdı. Mektup, Kistrâ'ya okundu. Kistrâ, Hz. Peygamber'in (s) onu İslâm'a davetini gurur ve kibirle kabul etmedi. Mektubu alıp parçaladı.^[57] Bu haber Hz. Peygamber'e (s) ulaşınca Hz. Peygamber (s) ona, "Ya Rabbi! Onun devletini parçala." diyerek beddua etti.^[58] Kistrâ, aynı zamanda Yemen'deki valisi Bâzân'a bir mektup gönderdi ve adamlarını Hicaz'da ortaya çıkan peygambere göndermesini ve ondan haber getirmelerini istedi. Fakat çok geçmeden Kistrâ, oğlu Şireveyh tarafından öldürüldü.^[59]

Kistrâ, Hz. Peygamber'in (s) davet mektubunu yırtmakla beraber kaynaklarda Hz. Ali'den (r) rivayetle Kistrâ'nın Hz. Peygamber'e (s) hediyeler yolladığını ve Hz. Peygamber'in (s) de onun hediyelerini kabul ettiği rivayet edilmektedir.^[60]

[52] İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, II/84.

[53] Muhammed Hamidullah (ö. 1423/2002), *el-Vesâiku's-Siyâsiyye: Hz. Peygamber Döneminin Siyasi-İdari Belgeleri*, çev. Vecdi Akyüz, Kitabevi, İstanbul, [t.y.], s. 123.

[54] Ebü'l-Kâsım Abdurrahman b. Abdullah b. Ahmed es-Süheylî, (ö. 581/1185), *er-Ravzü'l-Ünüf fi Şerhi's-Sireti'n-Nebeviyye li-İbn Hişâm*, 7c., thk. Ömer Abdüsselam es-Selami, Darü'l-Hayati't-Türas'il-Arabi, Kahire, Beyrut, 2000, VII/398400.

[55] es-Süheylî, *er-Ravzü'l-Ünüf*, VII/398.

[56] İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, I/223224.

[57] İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, I/223224.

[58] İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, I/223224.

[59] İbnü'l-Cevzî, Ebü'l-Ferec Cemâlüddin Abdurrahmân b. Ali b. Muhammed Bağdâdî İbnü'l-Cevzî (ö. 597/1201), *el-Muntazam fi Tarihi'l-Mülûk ve'l-Ümem*, 19c., thk. Muhammed Abdülkadir Ahmed Ata v.d., Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 1992, II/462.

[60] İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, I/335.

Hatib elBağdadî, Kısra'nın Hz. Peygamber'in (s) mektubunu parçaladıktan sonra pişman olduğunu ve değerli bir kutu içinde ipek yolladığını rivayet etmiştir.^[61] Ya'kubî ise Kısra'nın mektubunu çok değerli bir ipek kumaşın içine misk ile beraber koyarak yolladığını rivayet etmiştir. Bu rivayetin devamında Hz. Peygamber (s) Kısra'nın mektubunu açtıktan sonra ipek kumaşa ihtiyaçlarının olmadığını söylemiş, mektubun içindeki miski ise biraz kokladıktan sonra ashâbına verdi söylenmektedir.^[62] Yine bazı kaynaklarda Kısra'nın yolladığı zikredilen hediyeler arasında ashâbın görünce hayrete düştüğü, altın sırmalı bir elbise,^[63] Hz. Peygamber'in (s) bindiği bir katır,^[64] bir küp kudret helvası,^[65] vardır. Fakat bu hediyelerin başka liderler tarafından da gönderilmiş olması râvilerin rivayette karıştırma yapma ihtimallerini akla getirmektedir. Ayrıca bazı kaynaklar Kısra'nın hediye gönderme ihtimalini Hz. Peygamber'in (s) mektubunu yırtması hasebiyle uzak bir ihtimal olarak görmüşlerdir. Kaynaklar, yollandığı rivayet edilen hediyeleri, öldürülen Kısra'nın yerine geçen çocuklarının yollamış olma ihtimalini rivayet etmişlerdir.^[66]

1.4. İskenderiye Meliki

Hız. Peygamber (s) hicretin 7. senesinin Zilkâde ayında Hudeybiye'den döndüğünde Hâtub b. Ebû Belte'a'yı, Kıptîlerin İskenderiye Meliki Mukavkıs'a, İslâm'a davet eden bir mektupla gönderdi.^[67] Mukavkıs'ın gerçek ismi Cüreyc b. Mîna idi.^[68] Hâtub, Mukavkıs'a mektubu ulaştırdı. Mukavkıs mektubu okuyup Hz. Peygamber (s) için güzel ifadeler kullandı. Sonra mektubu fildişinden yapılmış bir kutuya koydu, üzerini mühürledi ve sakladı. Ayrıca Hz. Peygamber'e (s) cevap veren bir mektup yazdı.^[69] Mektubunda

[61] Ebû Bekr el-Hatib Ahmed b. Ali b. Sabit Hatib el-Bağdâdî (ö. 463/1071), *Târîhu Medîneti's-Selâm*, 16c., Dârü'l-Garbi'l-İslami, Beyrut, 2001, I/457; Ahmedî, *Mekâtibü'r-Resûl*, I/93.

[62] İbn Vazih Ahmed b. İshak b. Ca'fer Ya'kubî (ö. 292/905), *Tarihü'l-Ya'kubî*, 2c., thk. Dâru Sadır, Beyrut, 2010, II/77.

[63] Ebû Nuaym Ahmed b. Abdullah b. İshak İsfahânî Ebû Nuaym el-İsfahânî (ö. 430/1038), *Sifatü'l-Cenne*, 3c., thk. Ali Rıza Abdullah, Dârü'l-Me'mun li't-Türas, Dımaşk, 1995, II/291.

[64] Ebû Abdullah İbnü'l-Beyyî' Muhammed Hakim en-Nisâbü'rî (ö. 405/1014), *el-Müstedrek ale's-Sahihayn*, 4c., thk. Mustafa Abdülkadir Ata, Dârü'l-Kütübü'l-İlmiyye, Beyrut, 1990, III/623.

[65] Ebû Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Yûsuf b. Ali b. Yûsuf Sâlihî eş-Şâmî (ö. 942/1536), *Sübülü'l-Hüdâ ve'r-Resâd fî Sireti Hayri'l-İbâd*, 12c., thk. Adil Ahmed Abdülmevcûd v.d., Darü'l-Kütübü'l-İlmiyye, Beyrut, 1993, IX/27.

[66] eş-Şâmî, *Sübülü'l-Hüdâ*, VII/404405.

[67] İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, I/224 .

[68] Ebû'l-Hasan İzzeddin Ali b. Muhammed b. Abdülkerim İbnü'l-Esir (ö. 630/1233), *Üsdü'l-Gâbe fî Ma'rifeti's-Sahabe*, 8c., thk. Ali Muhammed Muavviz v.d., Darü'l-Kütübü'l-İlmiyye, 1994, V/246; Nadir Özkuyumcu, "Mukavkıs", *DİA*, XXXI/137.

[69] İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, I/224.

Şam taraflarında bir peygamberin çıkacağını beklediğini söyledi ve Hz. Peygamber'e (s) hediyeler yolladığını bildirdi. Mukavkıs, Hz. Peygamber'i (s) doğrudan karşısına almamış; nazik bir şekilde davetini reddetmişti. Ancak Hz. Peygamber'e (s) elçiyile birlikte hediyeler yollamıştı.^[70] Hâtıb, Hz. Peygamber'in (s) huzuruna geri geldiğinde Mukavkıs'ın kendisine iyi davranıp, ikrâm ettiğini ve kapısında kendisini fazla bekletmediğini söyledi. Hz. Peygamber (s) onun hediyelerini kabul edip, "Habis krallığını bırakamadı ama krallığı kalıcı değildir." buyurdu.^[71]

Kaynaklarda Mukavkıs'ın, Hz. Peygamber'e (s) yolladığı hediyeler arasında Mısır'ın Ensinâ[72] bölgesinin Hafn köyünden güzellikleriyle dikkat çeken "Mâriye elKıbtıyye" (r) ve kız kardeşi "Sîrîn" adlı iki cariye,^[73] adına "Me'bûr" denilen hadım edilmiş yaşlı bir köle,^[74] "Ya'fûr" veya "Ufeyr" adlı katır,^[75] "Lizâz" adlı bir at,^[76] "Düldül" adlı bir katır,^[77] 1.000 miskal altın,^[78] yirmi kat kubtuyye elbisesi,^[79] su içerken kullandığı camdan bir bardak,^[80] Mısır'ın Benhâ kasabasından bal,^[81] misk v.s. gibi güzel kokular,^[82] Şam işi bir ahşap sürmelik,^[83] sarık,^[84] misvak,^[85] bir ayna^[86] ve bir tarak^[87] zikredilir. Rivayetlerde, Hz. Peygamber'in (s) kendisine hediye edilen Benhâ balının tadının hoşuna gittiği ve Allah'tan (c), ona bereket vermesi için dua

[70] İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, I/224.

[71] İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, I/224.

[72] Mısır'da bol su kaynağı bulunan bir plato Bkz. Ebü'l-Fedail Safiyyüddin Abdülmü'min İbn Abdülhak el-Bağdadi (ö. 739/1338), *Merâsîdül-İttıla' ala Esmâ'îl-Emkine ve'l-Bika'*, 3c., thk. Ali Muhammed Bicavi, Dârü'l-Ma'rife, Beyrut, 1954, I/124.

[73] Ebü Muhammed Cemaleddin Abdülmelik İbn Hişâm (ö. 213/828) *esSîretü'n-Nebevi*, 4c., thk. Ömer Abdüsselam Tedmürî, Darü'l-Kitâbi'l-Arabî, Beyrut, 1990, I/174175. C. I, s. 21; İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, I/224.

[74] İbn Kayyim, *Zâdü'l-Me'âd*, I/122.

[75] el-Belâzürî, *Ensâbü'l-Eşrâf*, I/511.

[76] İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, I/422.

[77] İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, I/224.

[78] İbn Kayyim, *Zâdü'l-Me'âd*, I/120.

[79] İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, X/201.

[80] İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, s I/416.

[81] Ebü'l-Kâsım Abdurrahman b. Abdullah İbn Abdülhakem (ö. 257/871), *Fütühu Mısır ve'l-Mağ-rîb*, 2c., thk. Abdülmünim Amir, el-Heyetü'l-Amme li Kusuri'l-Amme, Kahire, [t.y.], I/69.

[82] Ahmedî, *Mekâtibü'r-Resûl*, I/101;

[83] Ebü'l-Hasan Nureddin Ali b. Ebî Bekr b. Süleyman el-Heysemî (ö. 807/1405), *Mecmaü'z-Zevâid ve Menbaü'l-Mevâid*, 10c., thk. Hüsameddin Kudsi, Mektebetü'l-Kudsi, Kâhire, 1967, IV/152.

[84] Ahmedî, *Mekâtibü'r-Resûl*, I/101.

[85] Ahmedî, *Mekâtibü'r-Resûl*, I/101.

[86] el-Heysemî, *Mecmaü'z-Zevâid*, IV/152.

[87] el-Heysemî, *Mecmaü'z-Zevâid*, IV/152.

ettiği zikredilmektedir.^[88] Mukavkıs'ın hediye olarak yolladığı “Düldül” boz renkliydi. O zaman Araplarda ondan başka boz katır yoktu.^[89] Hediye edilen “Düldül”, kirpi anlamına gelmekle birlikte bu ad hızı ve çevikliği sebebiyle ona verilmiştir.^[90] Mâriye (r) ve Sîrîn adlı iki cariye Mısır'ın güzel kızlarındandı.^[91] Bu iki hediye cariye yolda gelirken Hâtüb'in onlara İslâm'ı anlatmasıyla Müslüman olmuşlardı. Hz. Peygamber (s), Mâriye adlı cariyeyi kendine eş olarak seçti ve ondan İbrahim adlı çocuğu oldu.^[92]

1.5. Hind Hükümdarı

Bazı kaynaklarda Hind Hükümdarı'nın da Hz. Peygamber'e (s) hediye gönderdiği rivayet edilir. Rivayete göre, Hind Hükümdarı, Hz. Peygamber'e (s) içinde bir küp zencefilin olduğu hediyeler yolladı. Hz. Peygamber (s), o zencefil küpünü ashâbı arasında bölüştürmüştü.^[93] Fakat Rum hükümdarının da aynı hediye göndermiş olması bunun yanında Hind hükümdarı ile Hz. Peygamber (s) arasında geçen başka bir rivayetin olmaması rivayet aktaranların karıştırabilme ihtimalini akla getirmektedir.

2. Hz. Peygamber'in Yerel Liderlerle Hediyeleşmesi

Hz. Peygamber'in (s) tebliğ faaliyetleri devlet başkanlarının yanında bölgedeki diğer yerel liderler ve valilere kadar uzanmıştı. Hz. Peygamber (s) yerel liderler ve valilere de elçileri vasıtasıyla mektuplar göndermiş ve aralarında hediyeleşmeler olmuştu.

2.1. Ammân Valisi

Ferve b. Amr elCüzâmî, Rum Kralı'nın, Belkâ topraklarında bulunan Ammân Valisi idi. Hz. Peygamber (s) ona İslâm'a davet mektup göndermemişti. Tebuk seferi öncesinde Hz. Peygamber (s) komşu devlet başkanlarına İslâm'a davet mektupları gönderdiği sırada Ferve, İslâm'ı kabul edip Hz. Peygamber'e (s) kavminden Mes'ûd b. Sa'd ile müslüman olduğunu haber veren bir mektup ve yanında hediyeler yolladı.^[94] Hz. Peygamber (s) Ferve'nin gönderdiği mektubu okudu ve hediyelerini kabul etti. Hz. Peygamber (s), mektubu

[88] İbn Abdülhakem, *Fütûhu Mısır ve'l-Mağrib*, I/74.

[89] İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, s. 111.

[90] Ali Yardım, “Düldül”, *DİA*, X/20.

[91] İbn Hacer, *el-İsâbe*, VI/297.

[92] Ebû Nuaym Ahmed b. Abdullah b. İshak İsfahânî Ebû Nuaym el-İsfahânî (ö. 403/1038), *Ma'rifetü's-Sahabe*, 4c., thk. Adil b. Yusuf elAzzazi, Medarü'l-Vatan, Riyad, 2011, I/432.

[93] en-Nisâbüri, *elMüstedrek ale's-Sahihayn*, IV/150.

[94] İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-Gâbe*, IV/340.

okuduktan sonra ona cevap veren bir mektup da yazdı. Mektupta ona, doğru işler yapmaya, Allah (c) ve Resûlü'ne itaat etmeye, namaz kılmaya ve zekât vermeye devam etmesi halinde Müslümanlığının devam edeceğini bildirdi. Ayrıca Hz. Peygamber (s), genellikle diğer elçilere verdiği gibi onun elçisine de hediye verdi. Ferve b. Amr'ın elçisi, Mes'ûd'a 12 ukuyye ve 1 neş^[95] para hediye etti.^[96]

Belkâ Valisi, Hâris b. Ebû Şemir el-Gassânî, Ferve b. Amr'ın müslüman olduğunu haber alınca onu huzuruna getirtti. İslâm'ı bırakıp eski dinine dönmesi şartıyla kendisini valilikte bırakacağını söyledi. Ferve ise İslâm'dan asla vazgeçmeyeceğini ifade etti. Onun da, Hz. Muhammed'in (s) Hz. İsa'dan sonra gelecek hak peygamber olduğunu bildiğini, fakat hükümdarlığının elinden gideceğinden korktuğu için bunu açıklamadığını söyledi. Bunun üzerine Hâris, Ferve'yi hapsedirdi. İslâm'ı kabul edip her türlü dünya makam ve mevkisini elinin tersiyle iten Ferve, Filistin'de İfrâ nehrinin kıyısında^[97] boynu vurulduktan sonra cesedi asılarak şehit edildi.^[98]

Ferve, İslâm'ı kabul ettikten sonra kaynaklarda yolladığı zikredilen hediyeleri arasında "Fidda" adında bir katır,^[99] "Ya'fûr" adında bir merkeb,^[100] "Zarib" adında bir at^[101] ve altın yaldızlı ipekten yapılmış elbise ve kaftan^[102] bulunmaktadır. Hediyeler arasındaki "Düldül" adlı katırı Mukavkıs'ın hediye ettiği rivayeti geçmekle birlikte Ferve'nin de hediye ettiği rivayetlerde bulunmaktadır.^[103]

2.2. Yemame Lideri

Hz. Peygamber (s) İslâm'a davet mektuplarından birini de elçilerden Selî b. Amr el-Âmirî ile Yemâme yöneticisi Hevze b. Ali el-Hanefî'ye gönderdi. Hz. Peygamber'in (s) İslâm'a davet mektubunu alan Hevze, elçiyi yanında

[95] Neş ise ukuyyenin yarısı olup 20 dirheme denk gelmektedir. Bkz. el-Ezherî, *Tehzîbü'l-Luğa*, IX/375.

[96] İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, I/225, I/438439.

[97] Ebû Bekr Ahmed b. el-Hüseyn b. Ali el-Beyhakî (ö. 458/1066), *Delâilü'n-Nübüvve ve Ma'rifetu Ahvâli Sahibi's-Şeria*, 7c., thk. Abdülmü'ti Kal'aci, Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 1985, V/409.

[98] İbn Sa'd, *Kitâbü't-Tabakâti'l-Kebir*, 11c, Ed. Adnan Demircan, çev. Musa Kazım Yılmaz v.d., Siyer Yayınları, İstanbul, 2014, I/339.

[99] Ebû Abdullah Muhammed b. Sa'd b. Menî' Zühri İbn Sa'd (ö. 230/845), *Kitâbü't-Tabakâti'l-Kebîr=et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, 11c., thk., Ali Muhammed Ömer, Mektebetü'l-Hanci, Kâhire, 2001, I/423.

[100] el-Belâzürî, *Ensâbü'l-Eşraf*, I/511.

[101] İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, I/422.

[102] İbn Kayyim, *Zâdü'l-Me'âd*, I/124.

[103] İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, I/422423.

ağırladı, ona ikrâmda bulundu. Hevze, Hz. Peygamber'in (s) davet mektubunu okudu ve İslâm'ı reddetmedi. Kendisinin kavminin şairi ve hatibi olduğunu, Araplar arasında önemli bir yeri olduğunu eğer kendisine bir makam verirse ona tâbi olacağını söyledi. Sonra Hevze, Hz. Peygamber'in (s) elçisi Selî b. Amr'a Hecer işi elbiselerle bazı hediyeler verdi. Selî, bütün bu hediyeleri Hz. Peygamber'e (s) getirdi ve Hevze'nin söylediklerini Hz. Peygamber'e (s) haber verdi. Hz. Peygamber (s) onun mektubunu okuyup «Eğer benden bir parça bile yer isteseydi vermezdim. Kendisi ve elindekiler helâk olsun.» diyerek beddua etti.^[104] Bazı kaynaklarda Hevze'nin Hz. Peygamber'e (s) “Kerkere” adlı bir köle hediye ettiği Hz. Peygamber'in (s) de onu azat ettiği rivayet edilmiştir.^[105]

2.3. Gassân Meliki

Hz. Peygamber (s), Suriye'de hüküm süren Gassânîler'in son emîri^[106] Cebele b. elEyhem'e, Şücâ b. Vehb ile İslâm'a davet eden bir mektup yazdı. Cebele müslüman oldu ve Müslümanlığını Hz. Peygamber'e (s) bir mektupla haber verdi. Cebele b. elEyhem'in Hz. Peygamber'e (s) bir hediye de gönderdiği rivayet edilir.^[107] Bazı rivayetlere göre ise Cebele, Hz. Ömer (r) döneminde Müslüman oldu. Sonra irtidat etti ve Rum ülkesinde Hristiyan olarak öldü.^[108]

2.4. Bizans'ın Belkâ Valisi

İslâm'a davet mektuplarından birini Rum Kayseri'nin Belkâ valisi Hâris b. Ebû Şemir elGassânî'ye, Şücâ b. Vehb götürdü. Hâris, Dımaşk'ın yeşil bahçeleri, bağları ve meyveleriyle ünlü Guta bölgesinde Humus'tan Kudüs'e gelen Bizans Kralı Herakl'i karşılama hazırlıkları yaptığı sıralarda Şücâ oraya ulaştı. Bir süre sonra huzura kabul edildi ve Hz. Peygamber'in (s) mektubunu ona sundu. Hâris, Hz. Peygamber'in (s) mektubunu okuyunca öfkelenerek mektubu yere atarak, “Benden kim saltanatımı alacakmış!” diyerek Hz. Peygamber'in (s) üzerine yürümeye niyetlendi. Rum Kralı Herakl'e durumu danışan bir mektup yazdı. Durumu öğrenen ve muhtemelen Hz. Peygamber'in (s) Dihye ile gönderdiği mektubu almış olan Herakl ona engel oldu ve kendisiyle buluşmaya çağırdı. Bu cevap üzerine Hâris, Şücâ'ya, yiyecek

[104] İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, I/22526.

[105] İbn Hacer, *el-İsâbe*, V/438.

[106] Ebû Muhammed Abdullah b. Müslim b. Kuteybe Dineveri İbn Kuteybe (ö. 276/889), *el-Maarif*, thk. Servet Ukkâşe, Dârü'l-Maârif, Kahire, 1969, s. 644; Mustafa Fayda, “Cebele b. Eyhem”, *DİA*, VII/184.

[107] İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, I/228.

[108] İbn Habîb, *Kitâbü'l-Muhabber*, s. 372; Mustafa Fayda, “Cebele b. Eyhem”, *DİA*, VII/184.

ve giyecek verdi. Ayrıca 100 miskal altın hediye vererek Hz. Peygamber'in (s) yanına uğurladı. Şücâ aldığı hediyelerle birlikte Medine'ye döndü ve olanları Hz. Peygamber'e (s) anlattı. Bunun üzerine Hz. Peygamber (s) ona, "Saltanatı helak olsun!" diye beddua etti.^[109]

2.5. Dûmetülcendel Lideri

Hz. Peygamber (s) Tebük gazvesi öncesinde hicretin 9. yılında Halid b. Velid'i 400 aşkın atıyla beraber, Hristiyanlığa mensup Dûmetülcendel Lideri Ükeydir üzerine yolladı. Ükeydir Hristiyanı ve Medine'deki müşriklerle iş birliği yaparak Müslümanları zor durumda bırakıyordu. Hz. Peygamber (s) diğer kral ve yöneticilere davet mektubu yolladığı gibi ona da İslâm'a davet mektubu yollamıştı.^[110] Halid, Ükeydir'i esir etti ve onu Hz. Peygamber'in (s) yanına götürdü. Hz. Peygamber (s), Ükeydir ile cizye vermesi koşuluyla anlaştı ve kendisini serbest bıraktı. Hz. Peygamber (s) verdiği güvenceyi ve yaptığı barışı içeren bir belge yazdırdı ve belgeyi turnağıyla mühürledi.^[111] Ükeydir'in Hz. Peygamber ile (s) görüşükten sonra İslâm'ı kabul edip etmediğine, dolayısıyla sahabe sayılıp sayılmayacağına dair kaynaklarda farklı bilgiler yer almaktadır. Bir kısım ulemâ onun İslâm'ı kabul ettiğini, bir kısmı ise etmediğini söylemiştir.^[112]

Kaynaklarda Ükeydir'in Hz. Peygamber'e (s) verdiği hediyeler arasında bir çömlek kudret helvası^[113] zikredilir. Ükeydir'in ayrıca Hz. Peygamber'e (s) altın sırmalı, ipek karışımı bir kaftan hediye etmişti. O sıralarda ipek elbise giymeyi henüz yasaklamamış olan Hz. Peygamber'in (s) onu giydiği, bunu gören sahabenin kaftana imrenmesi üzerine onlara, Sa'd b. Muâz'ın cennetteki mendillerinin bundan daha güzel olduğunu söylediği, ardından kaftanı Hz. Ali'ye (r) veya Hz. Ömer'e (r) verdiği, onu satarak parasından faydalanmalarını veya hanımlar arasında paylaşmalarını istediği rivayet edilmektedir.^[114] Hz. Peygamber'in (s) de Ükeydir'e bir hediye verdiği rivayet edilmiştir.^[115]

[109] İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, I/224225.

[110] İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, I/249250; Mustafa Ertürk "Ükeydir b. Abdümelik", *DİA*, XLII/285286.

[111] İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, II/151152.

[112] İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, I/249250; Mustafa Ertürk "Ükeydir b. Abdümelik", *DİA*, XLII/285286.

[113] el-Heysemî, *Mecmaü'z-Zevâid*, IV/153.

[114] İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, II/74.

[115] İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, II/152.

2.6. Eyle Lideri

Tebük Gazvesi zamanında Dûme, Eyle ve Teymâ halkları, Eyle Lideri Yuhanna b. Ru'be liderliğinde Hz. Peygamber'in (s) yanına geldi. Yuhanna, Hz. Peygamber'den (s) Ükeydir'e emannâme verdiği gibi kendilerine de vermesini istedi. Hz. Peygamber (s) onlarla da anlaştı. Kendilerine belli bir miktar cizye koydu ve bir emannâme yazdı.^[116] Onlar, Hz. Peygamber'e (s) bir dişi katır hediye ettiler. Hz. Peygamber de (s) Yuhanna'ya Yemen işi bir kürk hediye etti. Hz. Peygamber (s), Yuhanna'ya muhtemelen bir emân işareti ve hediyesine karşılık olarak bir kürk hediye etti.^[117]

2.7. Kısra'nın Yemen Valisi

Hz. Peygamber'in (s) davet mektubu Kısra'ya ulaştıktan sonra, Kısra Yemen'deki valisi Bâzân'a bir mektup göndermiş ve adamlarını, Hicaz'da ortaya çıkan peygambere göndermesini ve ondan haber getirmelerini istemişti. Vali Bâzân, kendi yardımcısını ve başka bir adamını bir mektupla beraber Hz. Peygamber'e (s) yolladı. Onlar Medine'ye gelip mektubu Hz. Peygamber'e (s) verdiler. Hz. Peygamber (s) onlara tebessüm etti ve İslâm'a davet etti. Hz. Peygamber (s) onlara bugün yanından ayrılıp yarın gelmelerini, onlara bir şey söyleyeceğini haber verdi. Ertesi gün Hz. Peygamber'in (s) yanına geldiklerinde onlara, "Adamınıza haber verin, Rabbim bu gecenin 7. saatinde onun Rabbi olan Kısra'yı öldürdü." dedi. Hz. Peygamber (s) onlara Allah'ın (c), Kısra'ya oğlu Şireveyh'i musallat edip onu öldürdüğü haberini verdi. Bunun üzerine Bâzân'ın iki adamı Bâzân'ın yanına Hz. Peygamber'den (s) aldıkları bu haberle döndüler. Hz. Peygamber (s) elçilere, kendisine bazı kralların hediye ettiği altın ve gümüşten bir kuşak hediye etti.^[118] Vali Bâzân ve çocukları Hz. Peygamber'in (s) verdiği haberin doğruluğunun ardından Müslüman oldu. Bâzân'ın Mecûsilikten ve onun ibadetlerini yerine getirmekten vazgeçip İslâm'ı kabul etmesinin anısına hediye olarak Hz. Peygamber'e (s) altından yapılmış birsim^[119] hediye etti.^[120]

[116] İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, II/152; Ebû Abdullah Muhammed b. Ömer v. Vakıd elEslemî el-Vâkıdî (ö. 207/823), *el-Megâzî*, 3c., thk. Marsden Jones, Dârü'l-Alemî, Beyrut, 1989, III/1031.

[117] İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, I/222; el-Vâkıdî, *el-Megâzî*, III/1031.

[118] İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, I/22; Ebü'l-Hasan İzzeddin Ali b. Muhammed b. Abdülkerim İbnü'l-Esir (ö. 630/1233), *el-Kâmil fi't-Tarih*, 13c., Dâru Sadır ; Dâru Beyrut, Beyrut, 1965, II/214; İbn Hacer, *elİsâbe*, I/631.

[119] Birsim sözlükte yonca anlamına gelmektedir. Muhtemelen yonca şeklinde bir altın hediye kastedilmektedir. Bkz. Serdar Mutçalı, *Arapça-Türkçe Sözlük*, Dağarcık Yayınları, İstanbul, 1995, s. 50.

[120] Ebü'r-Reyhan Muhammed b. Ahmed elHarizmi el-Birûnî (ö. 453/1061), *el-Cemâhir fi Ma'rife-ti'l-Cevâhir*, Âlemü'l-Kütüb, Beyrut, 1984, s. 6667; Muhammed Hamidullah (ö. 1423/2002),

2.8. Himyer Meliki

Yemendeki Himyerlerin Meliki olan Zû Yezen, rivayetlere göre Hz. Peygamber'e (s) 33 deve karşılığında aldığı elbiseyi hediye etmiş, Hz. Peygamber de (s) onun hediyesini kabul etmiştir.^[121] Zû Yezen'in Hz. Peygamber'e (s) kudret helvası hediye ettiği ve Hz. Peygamber'in (s) kabul ettiği rivayet edilir.^[122] Hz. Peygamber'in (s) de Melik Zû Yezen'e ise 20'yi aşkın genç deve karşılığında satın aldığı bir elbiseyi hediye ettiği rivayet edilmiştir.^[123] Rivayetlerde geçen Himyer Meliki Zû Yezen'den kastedilen kişi Seyf b. Zû Yezen olmamalıdır. Çünkü Seyf, Hz. Peygamber (s) doğmadan önce vefat etmişti. Hediyeleşmenin gerçekleştiği Zû Yezen'den kastedilen kişi onun oğlu olan Zûr'a b. Zû Yezen olmalıdır. Zûr'a, Hz. Peygamber'in (s) yanına gelen Himyer heyetiyle birlikte bulunmuş ve Müslüman olmuştu. Hz. Peygamber (s) de ona bir belge yazmış ve onlar da memleketlerine geri dönmüştü.^[124]

2.9. Fedek Lideri

Hz. Peygamber'e (s) hediye gönderenlerden biri de Fedek lideriydi. Fedek liderinin gönderdiği bu hediyeler Hz. Peygamber'in (s) maddi olarak sıkıntılı olduğu bir dönemde gelmiş ve Hz. Peygamber'i (s) çok rahatlatmıştı. Hz. Peygamber'in (s) yanına ne zaman muhtaç biri gelse Hz. Peygamber (s) onun ihtiyacını gidermiş ve Bilâl'in onlarla ilgilenmesini buyurmuştu. Bu durumdan yararlanmak isteyen müşriklerden biri Bilâl'e gelip kendisinin imkân olduğunu ve borç isteyeceği zaman kendisinden istemesini söylemişti. Bilâl de bir keresinde öyle yapmış ve ondan borç almıştı. Bir süre sonra müşrik Bilâl'i gördüğünde çatık bir çehreyle ağır hakaretler etmiş ve borcu ödemesi için 4 günü kaldığını hatırlatmıştı. Eğer borcu ödeyemezse kendisini borca bedel olarak köle yapacağını söylemişti. Bu duruma üzülen Bilâl, borcu ödeyecek para olmadığı için parayı bulana kadar kaçmak için Hz. Peygamber'den (s) izin aldı. Sabahleyin kaçmak için hazırlandığı sırada Hz. Peygamber (s) Bilâl'i çağırttı. Ona müjde verdi ve Allah'ın (c) ona borçlarını ödeyecek imkân verdiğini söyledi. Fedek Lideri'nin kendisine elbise ve yiyecek yüklü 4 deve hediye ettiğini müjdeledi. Yükleri alarak satmasını

İslam Peygamberi: Hayatı ve Faaliyeti, 2c., çev. Salih Tuğ, İstanbul, İrfan Yayınevi, 1990, II/860.

[121] Ebû Davud, Libâs, 5; Ebû Bekr Ahmed b. Amr b. Abdülhalik el-Basri el-Bezzâr (ö. 292/905), *el-Bahrü'z-Zehhâr=Müsnedü'l-Bezzâr*, 18c., thk. Mahfuzurrahman Zeynullah, Mektebetü'l-Ulum ve'l-Hikem, Medine, 1988, XIV/41; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe*, II/604.

[122] el-Bezzâr, *Müsnedü'l-Bezzâr*, XIV/41.

[123] Ebû Davud, Libâs, 5.

[124] Hüseyin Algül, "Himyerîler", *DİA*, XVIII/6263.

ve borçları ödemesini buyurdu. Bilâl de Hz. Peygamber'in (s) buyurduğu gibi yaptı. Hz. Peygamber, (s) kalan paraları da dağıtmasını buyurdu.^[125] Fedek Lideri'nin yolladığı bu hediye Hz. Peygamber'in (s) maddi olarak rahatlamasını sağlamıştı.

Sonuç

Geçmiş insanlık tarihi kadar kadîm olan hediye ve hediyeleşme İslâmiyetin teşvikiyle beraber İslâm toplumunda önemli bir işlev görmüştür. Hz. Peygamber (s) devlet başkanlarına ve yerel liderlere İslâm'ı tebliğ etmek için çeşitli mektuplar yollamıştı. Bu mektupların muhatapları kimi zaman cevap verme gereği bile duymayarak mektupları yırtmış kimi zaman ise hediyelerle birlikte nazik bir şekilde Hz. Peygamber'in (s) tebliğini reddetmişlerdi. Hz. Peygamber (s) liderlerin oan yolladıkları hediyelerini reddetmemekle birlikte onlardan sadece bazılarına hediye yollamıştı. Fakat Hz. Peygamber (s) bu liderlerden elçi yollayanların elçilerine ise hediye vermeyi ihmal etmemiştir. Sonuç olarak Hz. Peygamber'in çeşitli vesilelerle liderlerle yaptığı hediyeleşmeler dönemin hediye ve hediyeleşmesi hakkında bilgi vermesinin yanında dini, siyasal, ekonomik, sosyo-psikolojik ve kültürel açıdan o günkü toplumu anlamamızı sağlamaktadır ve Hz. Peygamber'in siyasetini/tebliğini anlamamız açısından önem taşımaktadır.

Kaynaklar

- Ahmedî, Ali b. Hüseyin Ali, *Mekâtibü'r-Resûl*, 3c., Dâru Saab, Beyrut, [t.y.]
- Akpınar, Ali, "Hediye'nin Dini Temelleri", *Türk Kültüründe Hediye Sempozyumu*, İstanbul, 2005, Yayınlanmamış Tebliğ.
- Algül, Hüseyin, "Himyerîler", *DİA*, C. XVIII.
- el-Bağdadî, Ebü'l-Fedail Safiyyüddin Abdülmü'min İbn Abdülhak (ö. 739/1338), *Merâsîdü'l-İttıla' ala Esmâ'l-Emkine ve'l-Bika'*, 3c., thk. Ali Muhammed Bi-cavi, Dârü'l-Ma'rife, Beyrut, 1954.
- Bardakoğlu, Ali, "Hediye", *DİA*, C. XVII.
- el-Belâzürî, Ebü'l-Abbas Ahmed b. Yahyâ b. Câbir (ö. 279/892), *Ensâbü'l-Eşrâf*, 13c., thk. Riyad Zirikli, Süheyl Zekkâr, Dârü'l-Fikr, Beyrut, 1996.
- Beyhakî, Ebû Bekr Ahmed b. el-Hüseyin b. Ali (ö. 458/1066), *Delâilü'n-Nübüvve ve Ma'rifetu Ahvâli Sahibi's-Şeria*, 7c., thk. Abdülmü'ti Kal'aci, Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 1985.

[125] Ebû Dâvûd, Harac ve'l-İmâre, 35.

- el-Bezzâr, Ebû Bekr Ahmed b. Amr b. Abdülhalik el-Basri (ö. 292/905), *el-Bahrü'z-Zehhâr=Müsnedü'l-Bezzâr*, 18c., thk. Mahfuzurrahman Zeynullah, Mektebetü'l-Ulum ve'l-Hikem, Medine, 1988.
- el-Bîrûnî, Ebû'r-Reyhan Muhammed b. Ahmed el-Harizmi el-Bîrûnî (ö. 453/1061), *el-Cemâhir fî Ma'rifeti'l-Cevâhir*, Âlemü'l-Kütüb, Beyrut, 1984.
- Buhârî, Ebû Abdullah Muhammed b. İsmail (ö. 256/870), *Sahihi Buhârî ve Tercemesi*, 15c., çev. Mehmed Sofuoğlu, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 1989.
- Cevdet Paşa, Ahmed (ö. 1312/1895), *Karşılaştırmalı Mecellei Ahkâmı Adliye (Mecelle Tadilleri ve Gerekçeleriyle Birlikte)*, haz. Ahmet Akgündüz, Osmanlı Araştırmaları Vakfı, İstanbul, 2013.
- el-Cevherî, Ebû Nasr İsmail b. Hammâd (ö. 400/1009), *es-Sihah Tacü'l-Luğa ve Sihâhi'l-Arabiyye*, 6c., thk. Ahmed Abdülgafur Attar, Dârü'l-İlm li'l-Melâ-yin, Beyrut, 1990.
- el-Cürcânî, Ebû'l-Hasan Seyyid Şerif Ali b. Muhammed b. Ali el-Cürcânî (ö. 816/1413), *et-Ta'rîfât*, thk. Muhammed Sıddık el-Minşavî, Darü'l-Fazile, Kahire, [t.y.]
- Çimen, Abdullah, "Belkıs'ın Hz. Süleyman'a Gönderdiği Siyasi Amaçlı Hediyeler", *Türk Kültüründe Hediye Sempozyumu*, İstanbul, 2005, Yayınlanmamış Tebliğ.
- Doğan, Mehmet, *Büyük Türkçe Sözlük*, Pınar Yayınları, İstanbul 2008.
- Ebû Dâvûd, Süleyman b. Eş'as b. İshak el-Ezdi Ebû Davud es-Sicistani (275/889), *Sünenü Ebû Dâvûd*, 7c., thk. Şuayb el-Arnaut v.d., Dârü'r-Risâleti'l-Alemiyye, Beyrut, 2009.
- Ebü'sŞeyh, Ebû Muhammed Abdullah b. Muhammed b. Ca'fer b. Hayyan Ensari İsfahânî (ö. 369/979), *Ahlâkü'n-Nebi ve Âdâbuhu*, 4c., thk. Salih b. Muhammed Veneyyan, Dârü'l-Müslim, Riyad, 1998.
- Ertürk, Mustafa, "Ükeydir b. Abdülmelik", *DİA*, C. XLII.
- el-Ezherî, Ebû Mansur Muhammed b. Ahmed b. Ezher el-Herevi, (ö. 370/980), *Tehzîbü'l-Luğa*, 15c., thk. Muhammed Abdünnaim Hafaci, Mahmûd Ferec Ukde, ed-Dârü'l-Mısriyye li't-Te'lif ve't-Tercüme, Kâhire, [t.y.]
- Fayda, Mustafa, "Cebele b. Eyhem", *DİA*, C. VII.
- Halil b. Ahmed, Ebû Abdurrahman Halil b. Ahmed b. Amr Ferâhidî (ö. 175/791), *Kitâbü'l-Ayn*, 4c., thk. Mehdi Mahzûmî, İbrâhim Samerrâî, Dârü'l-Kütübî'l-İlmiyye, Beyrut, 2003.
- Hamidullah, Muhammed (ö. 1423/2002), *el-Vesâiku's-Siyâsiyye: Hz. Peygamber Döneminin Siyasi-İdari Belgeleri*, çev. Vecdi Akyüz, Kitabevi, İstanbul, [t.y.]
- Hamidullah, Muhammed (ö. 1423/2002), *İslam Peygamberi: Hayatı ve Faaliyeti*, 2c., çev. Salih Tuğ, İstanbul, İrfan Yayınevi, 1990.

- el-Heysemî, Ebü'l-Hasan Nureddin Ali b. Ebî Bekr b. Süleyman (ö. 807/1405), *Mecmaü'z-Zevâid ve Menbaü'l-Mevâid*, 10c., thk. Hüsameddin Kudsi, Mektebetü'l-Kudsi, Kâhire, 1967.
- İbn Abdülhakem, Ebü'l-Kâsım Abdurrahman b. Abdullah (ö. 257/871), *Fütûhu Mısr ve'l-Mağrib*, 2c., thk. Abdülmünim Amir, el-Heyetü'l-Amme li Kusuri'l-Amme, Kahire, [t.y.]
- İbn Berrecân, Ebü'l-Hakem Abdüsselam b. Abdirrahman b. Muhammed (ö. 536/1142), *Şerhu Esmâillahi'l-Hüsnâ*, 2c., thk. Ahmed Ferid el-Mezidi, Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 2010.
- İbn Düreyd, Ebü Bekr Muhammed b. el-Hasan el-Ezdî el-Basrî (ö. 321/933), *el-İştikâk*, thk. Abdüsselam Muhammed Hârun, Mektebetü'l-Hanci, Kâhire, 1958.
- İbn Habîb, Ebü Ca'fer Muhammed İbn Habîb İbn Ümeyye b. Amr el-Haşimi el-Bağdadî (ö. 245/860), *el-Münemmak fî Ahbâri Kureyş*, 2c., tsh. Hurşid Ahmed Faruk, Âlemü'l-Kütüb, Beyrut, 1985.
- İbn Hacer, Ebü'l-Fazl Şihâbüddîn Ahmed b. Alî b. Muhammed el-Askalânî (ö. 852/1449), *el-İsâbe fî Temyizi's-Sahabe*, 8c., thk. Adil Ahmed Abdülmevcud, Ali Muhammed Muavviz; Dârü'l-Kütübü'l-İlmiyye, Beyrut, 1995.
- İbn Hişâm, Ebü Muhammed Cemaleddin Abdülmelik (ö. 213/828) *es-Sîretü'n-Nebevî*, 4c., thk. Ömer Abdüsselam Tedmürî, Darü'l-Kitâbi'l-Arabî, Beyrut, 1990.
- İbn Kayyim, Ebü Abdullah Şemseddin Muhammed İbn Kayyim el-Cevziyye (ö. 751/1350), *Zâdü'l-Me'âd fî Hedyi Hayri'l-İbâd*, 5c., thk. Şuayb el-Arnaut, Abdülkadir Arnaut, Müessesetü'r-Risâle, Beyrut, 1981.
- İbn Kayyim, Ebü Abdullah Şemseddin Muhammed İbn Kayyim el-Cevziyye (ö. 751/1350), *Zâdü'l-Me'âd fî Hedyi Hayri'l-İbâd*, 5c., thk. Şuayb el-Arnaut, Abdülkadir Arnaut, Müessesetü'r-Risâle, Beyrut, 1981.
- İbn Kuteybe, Ebü Muhammed Abdullah b. Müslim b. Kuteybe Dîneverî (ö. 276/889), *el-Maârif*, thk. Servet Ukkâşe, Dârü'l-Maârif, Kahire, 1969.
- İbn Sa'd, Ebü Abdullah Muhammed b. Sa'd b. Menî' Zührî (ö. 230/845), *Kitâbü't-Tabakâti'l-Kebîr = et-Tabakâti'l-Kübrâ*, 11c., thk., Ali Muhammed Ömer, Mektebetü'l-Hanci, Kâhire, 2001.
- İbn Sa'd, Ebü Abdullah Muhammed b. Sa'd b. Menî' Zührî (ö. 230/845), *Kitâbü't-Tabakâti'l-Kebîr*, 11c, Ed. Adnan Demircan, çev. Musa Kazım Yılmaz v.d., Siyer Yayınları, İstanbul, 2014.
- İbn Sîde, Ebü'l-Hasan Ali b. İsmail (ö. 458/1066), *el-Muhkem ve'l-Muhîtü'l-A'zam fî'l-Luğa*, 12c., thk. Abdüsettar Ahmed Ferrac, Câmîatiu Devli'l-Arabiyye

- el-Munazzamatü'l-Arabiyye li't-Terbiyye ve's-Sekâfe ve'l-Ulum Ma'he-
dü'l-Mahtutati'l-Arabiyye, Kahire, 1997.
- İbnü'l-Cevzî, Ebü'l-Ferec Cemâlüddîn Abdurrahmân b. Ali b. Muhammed
Bağdâdî (ö. 597/1201), *el-Muntazam fî Tarihi'l-Mülûk ve'l-Ümem*, 19c.,
thk. Muhammed Abdülkadir Ahmed Ata v.d., Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye,
Beyrut, 1992.
- İbnü'l-Esîr, Ebü'l-Hasan İzzeddin Ali b. Muhammed b. Abdülkerim (ö.
630/1233), *Üsdü'l-Gâbe fî Ma'rifeti's-Sahabe*, 8c., thk. Ali Muhammed
Muavviz, Adil Ahmed Abdülmevcûd, Darü'l-Kütübü'l-İlmiyye, 1994.
- İbnü'l-Esîr, Ebü'l-Hasan İzzeddin Ali b. Muhammed b. Abdülkerim (ö.
630/1233), *el-Kâmil fi't-Tarih*, 13c., Dâru Sadır ; Dâru Beyrut, Beyrut, 1965.
- el-İsfahânî, Ali b. Hüseyin b. Muhammed Ebü'l-Ferec (ö. 356/967), *Müfredâtu
Elfâzi'l-Kur'ân*, thk. Safvân Adnan Davudi, Dârü'l-Kalem, Dımaşk, 1992.
- el-İsfahânî, Ebü Nuaym Ahmed b. Abdullah b. İshak İsfahânî Ebü Nuaym
(ö. 430/1038), *Sıfatü'l-Cenne*, 3c., thk. Ali Rıza Abdullah, Dârü'l-Me'mun
li't-Türas, Dımaşk, 1995.
- el-İsfahânî, Ebü Nuaym Ahmed b. Abdullah b. İshak İsfahânî Ebü Nuaym
İsfahânî (ö. 403/1038), *Ma'rifetü's-Sahabe*, 4c., thk. Adil b. Yusuf el-Azzazi,
Medarü'l-Vatan, Riyad, 2011.
- Kapar, M. Ali, *Hazreti Muhammed'in Müşriklerle Münasebeti*, İlim Yayınları,
İstanbul, 1987.
- Mutçalı, Serdar, *Arapça-Türkçe Sözlük*, Dağarcık Yayınları, İstanbul, 1995.
- Müslim, Ebü'l-Hüseyin el-Kuşeyri en-Nisaburi Müslim b. el-Haccac, (ö. 261/875)
Sahihi Müslim ve Tercemesi, 8c., çev. Mehmed Sofuoğlu, İrfan Yayınevi,
İstanbul, 1970.
- en-Nisâbü'rî, Ebü Abdullah İbnü'l-Beyyi' Muhammed Hakim (ö. 405/1014),
el-Müstedrek ale's-Sahihayn, 4c., thk. Mustafa Abdülkadir Ata, Dârü'l-Kü-
tübi'l-İlmiyye, Beyrut, 1990.
- Özkuyumcu, Nadir, "Mukavkıs", *DİA*, C. XXXI.
- Öztürk, Levent, "Necâşi", *DİA*, C. XXXII.
- Öztürk, Levent, *İlk Hicret Habeşistan*, Siyer Yayınları, İstanbul, 2015.
- Sakarya, Candan Işıl, "Türk Kültüründe Hediyeleşme Geleneği ve Hediyeler", Ba-
sılmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler
Enstitüsü, 2006, Ankara.
- es-Süheyli, Ebü'l-Kâsım Abdurrahman b. Abdullah b. Ahmed (ö. 581/1185),
er-Ravzü'l-Ünüf fî Şerhi's-Sireti'n-Nebeviyye li-İbn Hişâm, 4c., thk. Abdullah
Minşavi, Dârü'l-Hadis, Kahire, 2008.

eş-Şâmî, Ebû Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Yûsuf b. Ali b. Yûsuf Sâlihî (ö. 942/1536), *Sübülü'l-Hüdâ ve'r-Reşâd fî Sîreti Hayri'l-İbâd*, 12c., thk. Adil Ahmed Abdülmevcûd Ali Muhammed Muavviz, Darü'l-Kütübü'l-İlmiyye, Beyrut, 1993.

Topaloğlu, Bekir, "Hâdî", *DİA*, C. XV.

el-Vâkıdî, Ebû Abdullah Muhammed b. Ömer b. Vakıd el-Eslemî (ö. 207/823), *el-Megâzî*, 3c., thk. Marsden Jones, Dârü'l-Alemî, Beyrut, 1989.

el-Ya'kubî, İbn Vazıh Ahmed b. İshak b. Ca'fer (ö. 292/905), *Tarihü'l-Ya'kubî*, 2c., thk. Dâru Sadır, Beyrut, 2010.

Yardımlı, Ali, "Düldül", *DİA*, C. X.

